

Sivistysvaliokunnalle

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta (HE 43/2022 vp.)

Uutismedian liitto kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja antaa lausunto valiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta ("esitys").

Uutismedian liitto esittää kunnioittaen valiokunnalle mietintöä varten seuraavat huomiot:

Pääviestit

- Lehtikustantajan suoja tulisi lisätä 6 a luvun 55 m §:ssä listattujen lähioikeuden suojien joukkoon, jotta myös lehtikustantajilla olisi yksiselitteinen oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua tulevaisuudessa sosiaalisen median käyttäjien lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa.
- Uutismedian liitto kannattaa uutta lehtijulkaisun kustantajan suoja koskevaa säännöstä (50 §) ja siihen liittyvää uutta sopimuslisenssipykälää (25 n §) perusteluineen. Säännökset ovat maamme lehdistön elinvoimaisuuden ja myös yleisön tiedonsaantioikeuden kannalta tärkeitä.
- Mietinnössä esitystä tulisi tarkentaa niin, että verkkolehden tulisi voida kieltää teosten kappaleen valmistaminen kaupallista tiedonlouhintaa (13 b §) varten kirjaamalla kielto lehden käyttöehtoihin. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että sisältöpalvelun digitaaliset käyttöehdot ovat viimeistään lähitulevaisuudessa koneluettavissa tekoälyn avulla.
- On tärkeää, että esitys tunnustaa nykyisen sopimuslisenssijärjestelmän toimivuuden teosten käyttöoikeuksien hankkimiseen opetuksessa ja tieteessä (14 §). Myös järjestelmän täydentäminen opetuksen havainnollistamista koskevalla pakkolisenssillä (14 a §) niiltä osin, kun suora sopiminen tai sopimuslisenssi eivät kata käyttäjien tarpeita opetuksessa, on onnistunut. Esitys on tältä osin tasapainoinen ja kannatettava.

- Tekijöiden ja käyttäjien välisiä sopimussuhteita koskeviin säännöksiin (28 a, 30 a ja 30 b §) ja niiden perusteluihin tulisi mietinnössä tehdä tarkennuksia: asianmukaisesta ja oikeasuhtaisesta korvauksesta sopimisessa tulisi noudattaa voimassa olevaa kilpailulainsäädäntöä, ja teoksen hyödyntämisestä annettavassa raportissa tulisi kunnioittaa liikesalaisuuksia. Lisäksi liittyen velvollisuuteen antaa teoksen hyödyntämisestä raportti ja peruutusoikeuden osalta tulisi huomioida eri toimialojen erityispiirteet ja teostyyppien erot.
- Uutismedian liitto kannattaa yleisesti ottaen 6 a lukua, joka on tasapainoinen ja linjassa DSM-direktiivin kanssa. Verkkosisällönjakopalveluja käsittelevän 6a luvun 55 j § oikeudesta kohtuulliseen korvaukseen tulisi kuitenkin poistaa hallituksen esityksestä tarpeettomana.
- Uuden parodiapykälän (23 a §) tavoitteet tulisi avata valiokunnan mietinnössä selkeästi ja samalla varmistaa, että tekijänoikeusjärjestelmän yleinen hyväksyttävyyttä säilyy. Uusi 23 a § on DSM-direktiivin edellyttämää laajempi, ja se voi Bernin sopimuksen vastaisesti kohdistua myös käyttöön, jolla voi tapauskohtaisesti olla huomattavaa taloudellista merkitystä.

Säännöskohtaiset huomiot

Lehtijulkaisun kustantajan suojaa käsittelevä pykälä (50 §) perusteluineen on kannatettava

Esityksen perusteluissa on kannatettavat kirjaukset siitä, että lehtikustantajan suojaa (50 §) sovellettaisiin niin yleiskäyttöisiin kuin erikoistuneisiin tietoverkon hakukoneisiin. Myös esityksen kirjaus siitä, että ”otsikot ovat lehtijulkaisujen olennainen ja kaupallisesti merkityksellinen elementti” on olennainen. Nämä ovat tärkeitä kirjauksia, jotka osaltaan varmistavat DSM-direktiivin tavoitteiden toteutumisen.

Esitys on tärkeä askel kohti sitä, että erityisesti lehtikustantajien sisältöinvestointien hyödyntämisestä internetissä, esimerkiksi hakukonepalveluiden toimesta, sovitaan, ja hyödyntämisestä maksetaan tulevaisuudessa korvaus. Esitys vastaa DSM-direktiivin vaatimuksia.

Esityksellä on olennainen rooli kansalaisten sananvapauden turvaamisessa. Ehdotetulla säännöksellä edistetään yleisön sananvapauden kuuluvaa oikeutta ottaa vastaan ammattimaisesti toimitettua journalistista sisältöä. Säännös turvaa osaltaan journalismin tuotantoa sekä saatavuutta tietoverkossa. Ilman elinvoimaista uutismedian kustannustoimintaa ei ole myöskään sanomalehtiä tietoverkoissa tilattavina ja luettavina.

Esityksessä ei ole ehdotettu lakiin tai esitöihin mitään tiettyjä sallitun vapaan käytön merkkimääriä, liittyen siihen, että 50 §:n lähioikeussuojaa ei sovelleta ”yksittäisiin sanoihin” tai ”hyvin lyhyisiin otteisiin”. Se on hyvä asia. Esitys on myös tältä osin kannatettava. ”Yksittäisten sanojen” tai ”hyvin lyhyiden otteiden” poisjättäminen uuden 50 §:n lähioikeussuojan piiristä tulee tulkita DSM-direktiivin

johdantolauseen 58 mukaisesti niin, että ne voidaan jättää pois suojan piiristä silloin, kun se ei vaikuta DSM-direktiivissä säädettyjen oikeuksien vaikuttavuuteen.

Uutismedian liitto muistuttaa valiokuntaa siitä, että mikäli 50 § ei soveltuisi yleisten hakukoneiden toimintaan tai mikäli otsikot olisi suljettu pois 50 §:n vaikutuspiiristä, eli suojan ulkopuolelle niin sanotun vapaan hyödyntämisen alueelle, uusi lehtikustantajan suoja vesittyisi Suomessa. Silloin ei tekijänoikeussäätelyssä juuri mikään muuttuisi, eivätkä DSM-direktiivin tavoitteet toteutuisi. Tällöin suurten alustayhtiöiden mahdollisuus hyödyntää korvauksetta oikeudenhaltijoiden, lehtikustantajien, sisältöinvestointeja jatkuisi.

Esityksen kirjaus siitä, että lehtijulkaisuun sisällytettyjen teosten tekijöiden tulee saada asianmukainen osuus tuloista, joita lehtikustantajat saavat tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajien toteuttamasta lehtijulkaisujensa käytöstä, on DSM-direktiivin mukainen. Esitys ei sääntele asianmukaisen osuuden arvioimista ja suorittamisen tapaa. Nämä jäävät sopimusvapauden periaatteen mukaisesti käytännön tilanteissa linjattaviksi. Se on oikea ja kannatettava ratkaisu.

Uusi sopimuslissenssipykälä, joka koskee lehtijulkaisuun sisältyvän teoksen käyttämistä (25 n §), perusteluineen on kannatettava

Esityksen sopimuslissenssisäännös (25 n §) tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia lehtikustantajille, mikäli ne haluavat järjestää lehtikustantajan lähioikeuden lissensioinnin sekä siihen liittyvän neuvottelun ja sopimisen kollektiivisesti.

Sopimuslissenssisäännöksellä on merkitystä erityisesti silloin, kun lehtikustantajan aineiston hyödyntäjänä on suuri alustayhtiö verkkopalveluineen.

Sopimuslissenssilupa mahdollistaa sen, että tekijänoikeusjärjestön myöntämä käyttöoikeus kattaa myös sellaiset lehtikustantajat, joita järjestö ei suoraan edusta. Myös esimerkiksi Tanskassa ja Unkarissa on tekijänoikeuslakiin otettu DSM-direktiivin lehtikustantajan lähioikeuden voimaansaattamisen yhteydessä sopimuslissenssisäännös.

Sopimuslissenssi sisältää kielto-oikeuden, mikä on hyvä ja kannatettava asia. Se mahdollistaa suoran lissensioinnin, sillä osa lehtikustantajista saattaa suosia myös suoraa sopimista lehtikustantajan lähioikeuden hyödyntäjien kanssa.

Sopimuslissenssi tukee erityisesti paikallisen ja alueellisen uutismedian sekä pienempien lehtien lissensiointia tulevaisuudessa.

Verkkolehden tulisi voida kieltää teosten kappaleen valmistaminen kaupallista tiedonloughintaa (13 b § 1 mom.) varten kirjaamalla kiello lehden käyttöehtoihin

Esitystä tulisi tarkentaa valiokunnan mietinnössä siten, että oikeudenhaltija voi kieltää esityksen 13 b § 1 mom. tarkoittaman teoksen kappaleen valmistamisen yleiseen tarkoitukseen (niin sanottu kaupallisen tiedonloughinnan tarkoitus) kirjaamalla kiellon verkkolehden eli sisältöpalvelun käyttöehtoihin.

Tämä on perusteltua, koska sisältöpalvelun digitaaliset käyttöehdot ovat viimeistään lähitulevaisuudessa koneluettavissa tekoälyn avulla. Lisäksi pienempien lehtien kyvykkyydet omaksua teknisiä metadatakeinoja ovat rajalliset. Se, että digitaaliset käyttöehdot ovat riittävä tapa, olisi syytä selventää mietinnössä.

Esityksen mukaan tekijänoikeuden rajoituksella ei tulisi olla kielteisiä vaikutuksia kustantajien liiketoimintamalleihin. Valiokunnan tulisi ottaa huomioon se, että lehtikustantajien resurssit ja tekniset kyvykkyydet vaihtelevat. Myös paikallisen ja alueellisen lehdistön sisältöinvestoinnit tulisi turvata ja mahdollistaa joustava kiello-oikeuden käyttäminen.

Esityksen 13 b § 1 mom. tarkoittama tiedonloughinta yleiseen tarkoitukseen on omiaan vaarantamaan lehdistön sisältöinvestoinnit ja tekemään toimituksellisesta sisällöstä "vapaata riistaa" hyödynnettäväksi esimerkiksi tekoälyn avulla raaka-aineena uusille uutis- ja muun aineiston sisältöpalveluille.

Tämän estämiseksi on tärkeää varmistaa, että lehtikustantajilla on mahdollisuus pidättää oikeutensa kappaleen valmistamiseen tekstin- ja tiedonloughintaan kaupallisessa tarkoituksessa mahdollisimman joustavasti haluamiaan keinoja käyttäen.

Muussa tapauksessa tiedonloughintasäännöksen keskeisiä hyötyjiä olisivat suuret, tekoälyä hyödyntävät alustayhtiöt. Se olisi huolestuttava kehityssuunta toimitukselliselle työlle ja erityisesti hitaalle, tutkivalle journalismille, joka sitoo toimituksen resursseja ja on kallista. On tärkeää, että lehtikustantajilla on käytössä joustava oikeus pidättää oikeudet tekstin- ja tiedonloughintaan kaupallisessa tarkoituksessa liittyvään kappaleen valmistamiseen. Se turvaa osaltaan laadukkaan kotimaisen lehdistön olemassaoloa suojaamalla sisällöntuotannon investointeja. Se on tässä yhteydessä myös paras suoja kansalaisten sananvapaudelle.

DSM-direktiivi antaa oikeudenhaltijalle oikeuden pidättää itselleen oikeuden tiedonloughintaa kaupallista tarkoitusta varten tarvittavien kappaleiden valmistamiseen. Tämä mahdollistaa kappaleen valmistamisen oikeuden luovuttamisen yleistä tiedonloughintaa varten sopimuksella.

Uutismedian liiton mukaan esityksen 13 b § 2 mom., joka koskee tieteellisessä tarkoituksessa tapahtuvaa tiedonloughintaa ja siihen liittyvää kappaleen valmistamista, on perusteluineen tasapainoinen. Se ottaa niin tutkimuksen kuin oikeudenhaltijoiden perustellut intressit huomioon.

Tiedonloughintaa ja kappaleen valmistusta tieteellisessä tarkoituksessa ei voi DSM-direktiivin mukaan kieltää tai rajoittaa. Esityksen 13 b § 2 mom. ja sen perustelut vastaavat DSM-direktiivin tarkoitusta.

Teosten käyttämistä opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa koskeva 14 § on onnistunut

Uutismedian liitto kiittää esityksen 14 §:n muotoilusta. On tärkeää, että esitys tunnustaa nykyisen sopimuslissensijärjestelmän toimivuuden ja kehityskelpoisuuden sekä järjestelmän mahdollistaman tasapainon teosten sekundääri- ja primääri-markkinoiden välillä.

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa pitkään käytössä ollut sopimuslissensijärjestelmä on mahdollistanut teosten tai niiden osien järkevän käytön massakäyttötilanteissa silloin, kun ei olisi käytännössä mahdollista käydä erillisiä neuvotteluja jokaisen oikeudenomistajan ja teosten käyttäjän välillä. Sopimuslissensijärjestelmä on mahdollistanut paperisten ja digitaalisten kopioiden käytön luontevasti opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeudenomistajat, kuten uutismedian kustantajat, ovat saaneet korvauksen muun muassa lehtijuttujen ja uutiskuvien käytöstä opetuksessa ja tutkimuksessa. Tämä niin sanottu teosten sekundäärikäyttö ei ole liiaksi vaarantanut lehtikustantajien tuottamien uutismedian tuotteiden ja niihin liittyvien teosten primäärimarkkinoita.

Teosten käyttämistä opetuksen havainnollistamiseen koskeva 14 a § on kannatettava

Uutismedian liitto katsoo, että DSM-direktiivin vaatima poikkeus teosten käytöstä opetuksen havainnollistamiseen toteutetaan esityksessä direktiivin hengen ja vaatimusten mukaisesti.

Esityksen 14 a § paikkaa sen nykylainsäädännössä olleen katvealueen, johon suora lissensiointi esimerkiksi oppimateriaalikustantajien toimesta tai tekijänoikeuslain 14 §:n tarkoittama sopimuslissenssi eivät ole yltäneet. Esityksen ehdottama 14 a §:n niin sanottu pakkolissenssi kattaa ne tilanteet, joissa opettajalle ei ole tarjolla laillista käyttö lupaa tarpeeseensa opetuksen havainnollistamiseksi.

Uutismedian liitto kannattaa sitä, että esityksessä nimenomaan rajataan käyttötarkoitusta sekä henkilöpiiriä. Samoin on kannatettavaa, että 14 a §:n soveltamisalan ulkopuolelle suljetaan nuotit ja koulutusmarkkinoille tarkoitetut teokset. Näiden tuotteiden osalta lissenssejä on markkinoilla varmasti helposti tarjolla. Lisäksi näiden teostyyppien primäärimarkkinat hyvin alttiita häiriötekijöille.

Uutismedian liiton mukaan on myös tärkeää, että oikeudenhaltijalla on oikeus korvaukseen säännöksen perusteella tapahtuvasta käytöstä.

Säännöksen taustalla on se, että DSM-direktiivin tarkoitus on, etteivät tekijänoikeudet muodostu tekniseksi esteeksi, kun tiedon välittymistä opetuksessa tuetaan havainnollistavalla materiaalilla. Kyseessä voi olla esimerkiksi jonkin eläimen kuvan tai videon näyttäminen julkaistusta teoksesta.

Verkkosisällönjakopalvelut (6 a luku)

Verkkosisällönjakopalveluja käsittelevän esityksen 6a luku on yleisesti ottaen tasapainoinen ja linjassa DSM-direktiivin kanssa. Uutismedian liitto kannattaa esitystä 6a luvuksi lukuun ottamatta seuraavia kohtia, joita tulisi valiokuntakäsittelyssä tarkentaa:

Lehtikustantajilla tulisi olla lähioikeuden perusteella oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa.

Lehtikustantajan suoja tulisi lisätä 55 m §:ssä (Soveltaminen eräisiin lähioikeuksiin) listattujen lähioikeuden suojien joukkoon, jotta myös lehtikustantajilla olisi yksiselitteinen oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua somen käyttäjän lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa.

Muutos voidaan toteuttaa seuraavasti (täydennys **tummennettu ja alleviivattu**):

*Mitä tässä luvussa säädetään teoksesta, sovelletaan myös 45, 46, 46 a ja 48 §:ssä, 49 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 49 a §:ssä **sekä 50 §:ssä** tarkoitettuun lähioikeuden suojan kohteeseen.*

Täydennyksellä voidaan varmistaa myös lehtikustantajille mahdollisuus tulevaisuudessa neuvotella lehtikustantajan lähioikeuden nojalla sosiaalisen median palveluntarjoajayhtiöiden kanssa lehtijulkaisujen käytöstä erilaisissa some-palveluissa.

Kysymys on tärkeästä keinosta vahvistaa lehtikustantajien tulevaisuuden neuvotteluasemaa erityisesti suhteessa globaaleihin sisällönjakopalveluiden alustayrityksiin.

DSM-direktiivin lista ”oikeudenhaltijoista”, joilla on oikeus edellyttää vastuuta sosiaalisen median palveluntarjoajilta, tulisi ymmärtää niin, että lehtikustantajat ja lehtijulkaisujen suoja ovat mukana. Näin on myös osa EU-maista, kuten esimerkiksi Tanska, tehnyt. DSM-direktiivi ei lisäystä myöskään kiellä. DSM-direktiivin tavoitteena on edistää lisensointimarkkinoiden kehittymistä oikeudenhaltijoiden ja verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajien välillä (johdantolause 61).

Säännösehdotus 55 j § (Oikeus kohtuulliseen hyvitykseen) tulisi poistaa tarpeettomana

Euroopan Unionin tuomioistuimien (EUT) on vahvistanut tuoreessa Puolaa koskeneessa tuomiossa, että DSM-direktiivin artikla 17 on kokonaisuus, jossa palveluntarjoajien, käyttäjien ja oikeudenhaltijoiden oikeudet ja edut ovat tasapainossa.

EUT:n mukaan artiklan 17 kokonaisuudesta ei voida erottaa osia ilman että artiklan pääsisältö muuttuu. Kääntäen, sama pätee myös toiseen suuntaan: artiklan 17 sääntelyyn ei pidä myöskään lisätä DSM-direktiivin ulkopuolisia osia ilman että artiklan kokonaisuuden tasapaino järkkyy.

Hyvityspykälä on DSM-direktiivin ulkopuolisena osana perusteeton. Hyvityspykälän syntyyn on näkemyksemme mukaan vaikuttanut virheellinen myytti ”oikeudenhaltijoille annetusta valta-asemasta” ja siitä johtuvasta tarpeesta tasapainottaa esitystä käyttäjien hyväksi. EUT vahvistanut tämän Puola-tuomiolla paikkansapitämättömäksi.

Esityksen 55 j § on lisäksi tarpeeton ja omiaan aiheuttamaan oikeudellista epävarmuutta. Epäselväksi jää, mitä hyvityksellä on ylipäättään tarkoitus hyvittää. Tilanteessa, jossa ennakoesto tai jälkikäteinen poisto osoittautuu myöhemmin oikaisu- ja valitusmenettelyssä virheelliseksi tai perusteettomaksi, kiistan kohteena ollut sisältö päästetään tai palautetaan palveluun.

Käyttäjien sananvapaus ei huonoimmassakaan tapauksessa esty. Korkeintaan sen toteutuminen viivästyy. Mikäli tästä viivästymisestä kuitenkin aiheutuisi vahinkoa, on siitä oikeus hakea vahingonkorvausta esityksen 55 k § 3 momentin mukaisesti: palveluntarjoajalla ja käyttäjällä on oikeus saada tekijältä korvausta oikeudettoman pyynnön aiheuttamasta vahingosta.

Tekijöiden ja käyttäjien välisiä sopimussuhteita koskevia säännöksiä ja niiden perusteluja tulisi muokata jäljempänä yksilöidyllä tavalla:

Kilpailuoikeuden sääntelyn ensisijaisuus tulisi ottaa mietinnössä huomioon 28 a §:ään (Oikeus asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen) liittyen

Esityksessä ehdotetaan uutta 28 a §:ää, jossa säädettäisiin DSM-direktiivin perustuen tekijän oikeudesta asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen tämän luovuttaessa yksinoikeuden tai yksinomaisen käyttöluvan teoksen hyödyntämiseen.

Säännöksen yksityiskohtaisiin perusteluihin sisältyy kuitenkin Uutismedian liiton näkemyksen mukaan vallitsevan kilpailuoikeuden vastainen kirjaus. Kirjauksen mukaan sopimuksen osapuolet voisivat tarkastella myös sellaisia kollektiivisia sopimuksia, joissa on määräyksiä korvauksen tasoista. Medialiitto ja Tekijänoikeuksien käyttäjien neuvottelukunta ovat tuoneet esille EU:n kilpailuoikeuden sääntelyn ensisijaisuuden suhteessa tekijänoikeuslainsäädäntöön.

Syksyllä lausunnolla olleeseen esitysluonnokseen sisältyi tältä osin selkeä kirjaus: *“Kun on kysymys yritysten ja yksityisten elinkeinon harjoittajien välisistä kollektiivisista sopimuksista, esimerkiksi palkkioita määrittävistä puitesopimuksista, voivat tällaiset sopimukset olla kilpailuoikeuden vastaisia. Tekijänoikeuslain säännöksillä ei ole mahdollista vahvistaa käytäntöjä, jotka olisivat kilpailuoikeuden vastaisia. Sopimuksen osapuolet eivät voi näin ollen kilpailuoikeuden vastaisesti tarkastella kollektiivisia sopimuksia, joissa on määräyksiä korvauksen tasoista.”*

Tekijän oikeus selvitykseen teoksen hyödyntämisestä (30 a §) tulisi rajata niin, että kertakorvauksella sovittua kertakäytöstä ei olisi annettava selvitystä

Valiokunnan tulisi mietinnössään liittää 30 a §:n perusteluihin maininta esimerkkitalanteista, jotka tyypillisesti jäisivät raportointivelvoitteen ulkopuolelle esityksen kriteerien täytyessä. Tällaisena esimerkkinä tulisi mietintöön kirjata tavanomainen lehdistön toiminta, joka jäisi raportointivelvollisuuden ulkopuolelle. Perusteita ovat hallinnollinen taakka ja yksittäisten tekijöiden panoksen vähäisyys suhteutettuna sanomalehden kokonaisuuteen.

Lukuisia erilaisia teoksia sisältävä lehtijulkaisu, jonka sisältöön, käytettyyn analytiikkaan ja muuhun teknologiaan liittyy useita eri alojen ammattilaisia toimittajien ja valokuvaajien lisäksi, eroaa merkittäväällä tavalla esimerkiksi kaunokirjallisesta teoksesta tai musiikkikappaleesta. Esityksen 30 a §:n soveltaminen lehdistön toimintaan olisi omiaan lisäämään lehtikustantajien kuluja ja vaikeuttamaan vaativia prosesseja.

Esityksen perusteluissa todetaan (s. 100), että velvollisuus säännölliseen selvitykseen ei koskisi kertaluonteisia käyttötilanteita, joissa teoksen käyttöoikeus on luovutettu kertakorvauksella.

Esityksen 30 a § 2 momentissa todetaan, että selvityksen antamisvelvollisuuden laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon muun muassa kunkin alan erityispiirteet ja käytännöt, työehtosopimukset sekä olemassa olevat raportointikäytännöt, selvityksen antamisesta aiheutuva hallinnollinen rasitus sekä kaikki muut asian arviointiin vaikuttavat seikat. Perusteluissa todetaan (s. 101), että kyse on yleislausekkeen luonteisesta säännöksestä, johon olisi sovellettava laajaa kokonaisarviointia ja viime kädessä velvoitteen sisältö perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan.

Valiokunnan tulisi myös kiinnittää huomiota siihen, että raportointitietojen liikesalaisuuksien korkea suoja varmistetaan mietinnössä.

Oikeudenluovutuksen peruuttaminen (30 b §) tulisi olla mahdollista vain silloin, kun teosta tai teossarjan teosta ei ole lainkaan hyödynnetty

Valiokunnan tulisi lisätä mietinnössä 30 b §:n 1 momenttiin tai sitä koskeviin perusteluihin kirjaus, jonka mukaan tekijän peruutusoikeus koskee vain tilanteita, joissa teosta tai saman teossarjan teosta ei ole lainkaan hyödynnetty. Se vastaisi selvemmin DSM-direktiivin sanamuotoa ja tarkoitusta. Oikeuksien peruminen osittain olisi lisenssinsaaajan kannalta kohtuutonta.

Peruutusoikeuden kohdalla tulisi huomioida eri toimialojen erityispiirteet ja käytännöt. Esimerkiksi lehdistön toimituksellisissa prosesseissa teoksista syntyy usein käytännössä ainakin muutamia eri versioita (esimerkiksi lehtiartikkelit ja uutiskuvat). Kuitenkin niistä käytännössä lopulta yleensä vain yksi versio julkaistaan lehtijulkaisussa.

Toimitustyössä lehtiartikkelista voi syntyä esimerkiksi seuraavat versiot: (freelancer) toimittajan lehdelle lähettämä versio, toimitussihteerin tai toimituspäällikön muokkaama versio ja vastaavan toimittavan viimeistelemä versio, joka julkaistaan lehdessä. Toimittajalla ei voi olla oikeutta peruuttaa oikeudenluovutusta oman, ensimmäisen version, eikä toisenkaan version, osalta.

Tekijällä ei tulisi olla peruutusosoikeutta lainkaan prosessin yksittäisiin julkaisemattomiin versioihin esimerkiksi lehtiartikkeleista tai valokuvista.

Uutismedian liitto korostaa, että myös työsuhhteessa työnantajan on voitava päättää teoksen julkaisemisesta. Esimerkiksi vastaava toimittaja voi päättää siitä, että lehtiartikkeliä ei julkaista. Syyt siihen, että teosta ei julkaista, voivat olla moninaisia. Tällaisessa tapauksessa teos on kuitenkin käynyt läpi vastaavan toimittajan harkinnan, jonka voidaan katsoa toimituksellisessa prosessissa rinnastuvan teoksen hyödyntämiseen. Työsuhhteisen tekijän rinnakkainen teoksen tai teosversion käyttö voi olla myös työsopimuslain tarkoittamaa kilpailevaa toimintaa.

Eesityksen 30 b §:ssä on kyse huomattavasta puuttumisesta sopimusvapauteen, mistä aiheutuu oikeudellista epävarmuutta lehdistölle ja myös muille toimialoille.

Mietinnössä tulisi avata uuden parodiapykälän (23 a §) tavoitteita selkeämmin ja varmistaa tekijänoikeusjärjestelmän yleinen hyväksyttävyyttä

Eesityksen mukaan on arvioitu, että esitetty uusi 23 a § ei muuttaisi nykyistä oikeustilaa merkittävästi. Ne teoksen käyttötavat, jotka lainkohta sallisi, ovat nykyisinkin laajasti sallittuja niin sanottuina vapaina muunnelmina.

Uutismedian liitto katsoo, että tästä huolimatta tulisi valiokunnan mietinnössä avata 23 a §:n tavoitteita selkeämmin kuin mitä esityksen perusteluissa on tehty.

Rajaus sallitun ja kielletyn käytön välillä koskettaa verkkoympäristössä paitsi luovan alan ammattilaisia myös yhä useampaa kuluttajaa sekä sosiaalisen median palveluita elinkeinonsa harjoittamiseen käyttäviä yksityisyrittäjiä (niin sanotut sosiaalisen median vaikuttajat ja erilaiset bloggarit). Uudella parodiasäännöllä on merkitystä myös tekijänoikeusjärjestelmän yleisen hyväksyttävyyden kannalta.

Lehtikustantajat toimivat 23 a §:n kannalta kahdessa roolissa: ne ovat sekä parodioihin lainattavien teosten, kuten lehtijuttujen ja valokuvien, oikeudenhaltijoita että rajoitusta hyödyntävien parodiaversioiden julkaisijoita. Mahdollisimman laaja oikeusvarmuus lainkohdan soveltamisalasta on molemmissa rooleissa toivottavaa.

Eesityksen perusteluissa (s. 89–90) käytetään käsitettä ”meemi” ja viitataan tätä koskevaan Euroopan parlamentin ja komission yhteiseen lausumaan. Ehdotetussa 23 a §:ssä ”meemejä” ei kuitenkaan mainita. Myöskään säännöksen perusteluissa ei oteta kantaa siihen, tuleeko ”meemejä” pitää yleisesti 23 a §:ssä tarkoitettuina parodioina vai ovatko ne sallittuja vain silloin, kun ne täyttävät myös muita parodialle, karikatyyrille tai pastissille asetettuja ehtoja.

Eesityksen 23 a §:n mukaan parodiat, karikatyyrit ja pastissit olivat sallittuja vain hyvän tavan mukaisina. Perusteluissa hyvän tavan vaatimuksen osalta viitataan

kuitenkin vain tekijänoikeusjärjestelmän ulkopuolisiin oikeushyviin kuten syrjinnän kieltoon.

Hyvän tavan mukaisuudella lienee pykälässä kuitenkin myös tekijänoikeusjärjestelmän sisäinen merkitys vastaavalla tavalla kuin samalla käsitteellä on tälläkin hetkellä tekijänoikeuslain 22 §:n sitaattioikeudessa. Uutismedian liiton näkemyksen mukaan tämä näkökulma tulisi ottaa huomioon mietinnössä.

Hyvän tavan mukaisuuden tulisi koskea sekä tekijän moraalisia oikeuksia että vähintäänkin niin sanotun kolmen kohdan testin edellyttämässä laajuudessa myös taloudellisia oikeuksia. Bernin yleissopimus edellyttää, että uudella 23 a §:n parodiasäännökselläkään ei oikeuteta käyttöä, joka on ristiriidassa teoksen tavallisen hyödyntämisen kanssa tai joka kohtuuttomasti haittaa tekijän oikeutettuja etuja.

Hyvän tavan vaatimuksen täsmentäminen valiokunnan mietinnössä on tärkeää etenkin, jos 23 a §:n katsotaan oikeuttavan myös sellaisia ”meemejä”, joissa alkuperäisteoksen luova muuntelu jää vain vähäiseksi tai joissa parodia syntyy mahdollisesti pelkän uuden kontekstin perusteella, johon teos sellaisenaan, ilman omaa panosta, on liitetty.

Uutismedian liitto huomauttaa, että esitetty uusi 23 a § on myös DSM-direktiivin edellyttämää laajempi. Säännöstä ei ole rajattu vain verkon sisällönjakopalveluihin, vaan se soveltuisi yleisesti kaikkeen parodia-, karikatyyri- ja pastissikäyttöön. Tällaisella käytöllä voi tapauskohtaisesti myös olla huomattavaa taloudellista merkitystä ja se voi ilman rajoituksia haitata kohtuuttomasti tekijän oikeutettuja etuja, Bernin sopimuksen vastaisesti.

Uutismedian liitto ry

Jukka Holmberg
liittojohtaja

Ismo Huhtanen
lakiasiaintohtaja

Uutismedian liitto on sanomalehtien, kaupunkilehtien ja muiden yksityisten uutismedioiden julkaisijoiden toimialajärjestö. Uutismedian liitto on media-alan yhteistä edunvalvontaa hoitavan Medialiiton suurin jäsenjärjestö.